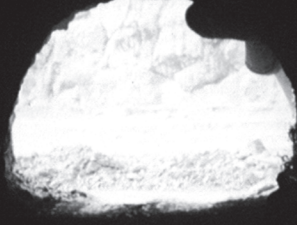

Maden Yasası Değiştirilmelidir

Tahir ÖNGÜR

Geçtięimiz yıl, küresel emperyalizmin yeraltı kaynaklarının, ister yerli ister yabancı şirketler eli ile olsun, ama sonunda her açıdan emperyalist sistem adına talanına varan düzene karşı çok ve alışılmadık tepkilere neden oldu. Ülkemizin çok değişik yerlerinde, Artvin'de, Tunceli'de, Eęin'de, Uşak -Eşme'de, İzmir'de, Kozak'ta, Bergama'da, Edremit Körfezi'nde, Balıkesir'de, Çanakkale ve bütün Biga Yarımadası'nda yerel ve yaygın tepkiler oluştu. Yazılı ve görsel basın bu yıl konuya daha çok ilgi gösterdi. Meslek odaları, çevre örgütleri ve öteki sivil toplum girişimleri büyük çaba gösterdi ve kamuoyunun bu konuya ilgisi uyandırıldı.

Tartışmalar, söz konusu girişimlerin yaşanmaya başlanan ve gelecekteki olası çevre etkilerine, yarattığı ve yaratabileceği halk sağlığı sorunlarına ve yerel halkı yerinden etmesine olduğu kadar; yeraltı kaynaklarımızın emperyalist sistem adına talanına karşı da yöneldi.

Ve bütün tartışmalar bir temel istekle noktalandı: **"Maden Yasası Değiştirilmelidir"**.

Bu istek giderek yaygınlaşıp pekişiyor. Bunu, ilgili meslek kuruluşları da sahipleniyor. Madencilikle

içli dışlı olmuş olan bölgelerin halkı da, aydınlar, yurtseverler, çevreciler de.

İlgili Bakanlığın bile bir değişiklik hazırlığına giriştiği haberleri de çıkmaya başladı.

Maden Yasası'nda 2004 yılındaki son değişiklikler yapılırken de konu enine boyuna tartışılmış; ama ortaya küresel sermayeye süslü bir davetiye çıkmıştı.

Şimdi de, "Maden Yasası Değişsin" derken akıllarından birbiriyle aynı değişiklikleri geçirmedeği açık.

Biz ülkesini, dünyayı, insanlığı önemseyen yerbilimciler de, gerek yeraltı kaynaklarının kasıtlı olarak kötü işletmecilik yöntemleriyle talanına ve gerekse öteki doğal zenginliklerimize, ekolojik sistemimize, yaşamın sürdürülebilirliğine karşı ortaya çıkan tehditlere karşı yeni bir Maden Yasası istiyoruz.

Yakın zamanda dünyanın hemen bütün ülkelerinde maden hukukunun nasıl değişip dönüştüğü ve nasıl küreselleştiği biliniyor. Onca baskı ve yönlendirmeye karşın, dünyanın bir çok ülkesindeki maden yasalarında, ülke çıkarlarını

koruyup kollamak için bazı kurallar konmuş ve bu kurallar korunmaya çalışılıyor olduğu da biliniyor.

Ama, kaba bir bakışla bile açıkça görülüyor ki, bizim Maden Yasamızda bu kurallar yok. Bizim yasamız ülke çıkarlarını hiç kollamayan, en liberal, küresel sermayenin isteklerini eksiksiz yerine getiren bir metin. Hiç bir yurtseverin içine sindiremediği ve sindiremeyeceği bir hukuksal düzenleme. Yasaya son şekli verilirken bu konuda gereken uyarılar, ısrarla ve inatla yapılmıştı. Ama, küresel kapitalizmin ideolojik hegemonyası ve içerideki işbirlikçilerin çabaları baskın gelmiş ve tasarı bugünkü içeriği ile yasalaşmıştı.

Konunun yeniden gündeme geleceği, yitirilenin savaşımın bir aşaması olduğu ve yurtseverlerin bu yasanın ülke ve halkın çıkarlarını kollayacak, yeraltı zenginliklerimizi savunacak, çevre ve insan sağlığını gözetecek; yani, kısacası kamu çıkarlarını koruyacak bir yasa geçerli kılınana kadar savaşımını sürdüreceği de açıktı. Nitekim, üzerinden 3 yıl geçti ve yasa şimdi yine ve yaygın bir biçimde tartışılıyor. Bize de, yurt çıkarlarını ve kamu yararını koruyup kollayan bir maden yasası üzerinde kafa yormak, eleştiri ve önerilerimizi yeniden gündeme taşımak düşüyor.

MADEN YATAKLARININ TELEF EDİLMESİ!

Dünyadaki bir çok maden yasasında “**ussal madencilik**” (rational mining)'i, “**sorumlu madencilik**” (responsible mining)'i, akılcı bir maden işletmeciliğini sağlamaya yönelik kurallar var. Bu kurallar kıt, insanlık ve bulunduğu ülkelerin çıkarları için yaşamsal değerdeki kaynakları koruyup kollamak ve işleten şirketlerin dar çıkarlarına göre değil, ülke ve insanlığın yararı gözetilerek işletilmesini sağlamak için düzenlenmiş.

Bizim yasamızda böyle kurallar yok. Daha bugünden olumsuz örnekleri ortaya çıkan, ülkemiz yeraltı kaynaklarını hiçte ussal olmayan, yalnızca yatırımcının kısa erimli kazancını en yükseğe çıkartmaya yönelik işletme yaklaşımlarının örnekleri daha şimdiden ortaya çıkmaya başladı.

Örneğin, Çayeli Bakır İşletmeleri özelleştirilmiş ve Kanada'da kurulu Inmet'e devredilmişti. Şimdi, Inmet işletmeyi büyüttü. Cevheri çıkarırken, yatağın %3,7'den az bakır kapsayan kısmını yerinde bırakıyor. Başarılırsa Artvin Cerattepe'de de, %8,8 bakır tenörü sınır olacak. Bu ussal değil. Üstelik, aynı şirket İspanya'da Las Cruces işletmesinde açık ocakta %1 ve kapalı ocakta %3

bakır; Finlandiya Pyhasalmi işletmesinde %1 bakır; Kanada Troilus'ta altının yanında %0,07 bakır; Papua Yeni Gine'deki Ok Tedi'de, %0,8 bakır işletme tenörü olarak seçmiş. Belli ki, bizim ülkemizde kazancını en yüksek orana çıkaracak bir işletme tenörü seçmiş, Inmet. Bu durumda da, maden yatağının önemli bir bölümü çıkarılmamış, işletilmemiş olacak. En değerli bölümü çıkarılmış olacağı için cevherin kalanının gelecekte çıkarılması şansı da ortadan kalkmış olacak.

Bunun bir benzeri, şimdi izinleri hakkında ya yürütmeyi durdurma ya da iptali doğrultusunda yargı kararları verilen yine Kanada'lı Eldorado Gold'un (ülkemizdeki uzantısı Tüprag) Uşak Eşme'deki altın işletmesi. Yataкта 238 ton altın kaynağı var; ama, işletme bitmiş olduğunda 98 ton altın çıkarılmış olacak. Seçilen teknoloji ve çeşitli işletme parametrelerinden ötürü rezervin %59'u telef olacak.

Bu ussal değil. Bu sorumlu madencilik değil. Yatırımcı kendi yatırım olanakları ve pazar koşullarına göre kazancını en yükseğe çıkaracak bir işletme planı, programı ve teknolojisi seçiyor. Telef olanın, ülkemizin bir yeraltı kaynağı olması yatırımcıyı ilgilendirmiyor.

Görünüşte bir yerli işletmeci, Koza Altın İşletmeleri Ltd Şti, kaynağı tükenmek üzere iken devraldığı Bergama Ovacık'taki altın işletmesine dünyada örneği görülmeyen bir biçimde başka maden yataklarından kamyonla cevher taşıırken de, hiçte ussal olmayan bir yol seçmiş durumda. Hiç bir altın yatağının maden jeolojisi ve mineralojisi birbirinin aynı değil. Bu yüzdendir ki, her bir yatak için ayrı bir işletme kurulur, cevher farklı boyutlara öğütülür, kimi işletmede kapalı tanklarda ve kimi işletmede de açık havada yığın liçinde siyanürle yıkanarak işlenir, her bir işletmede farklı bir siyanür derişimi kullanılır, her bir işletmenin su tüketimi ve sonunda da cevherdeki altını kazanım oranı, başarısı da birbirinden farklı olur. Bu yüzdendir ki, Uşak Eşme'deki, Erzincan İliç Çöpler'deki, Bergama Ovacık'taki işletme ve işleme biçim ve yordamları farklı olduğu gibi kazanılabilen altının oranı da değişiyor. Ancak, şimdi Koza, Havran Küçüködere yatağındaki cevheri kamyonlarla Bergama Ovacık tesisine taşıyıp burada işliyor. Gümüşhane'den buraya deniz yoluyla cevher taşındığı söyleniyor. Kozak Dağı'ndaki üç yeni yataktan da yine kamyonlarla cevher taşınıp Ovacık tesislerinde işlenecek. Bütünü ile farklı bir cevher için

tasarlanıp yapılmış olan bir tesiste. Bu işletme denemelerinin cevherdeki altının %10-15'inden fazlasını elde edemeyeceği ileri sürülmüştü. Ne işletmeciden ve ne de kamu görevlilerinden bir ses çıkmadı. Bu da ussal değil. Bu yapılan sorumlu madencilik değil. Yine bir çok altın-gümüş varlığı bu yolla telef edilecek, şirketin bir yolla ele geçirmiş olduğu amortisman süresi dolmuş tesiste "kaymak" yenecek.

Bunlara kim karar veriyor? Çoğu yabancı, kimi de yerli giysili şirket yönetimleri. Birkaç CEO, bir kaç düzine Yönetim Kurulu üyesi. Kimin adına? Öncelikle kendi çıkarları ve dolaylı olarak ta Borsa'da onların şirket paylarına para yatırmış olan birkaç bin kişi adına.

Peki, Anayasamızın 168. inci Maddesi değil mi, "yeraltı kaynakları Devletin malıdır" ve Devlet bunları "yasalarla düzenlenen şekilde işletir ya da işletir" diyen.

İşte Maden Yasası; ve işte sonuç, Maden Yasası'nda, Devletin kendi malı olan yeraltı kaynağını kamu yararına çıkarması gereken şirketin işletme için seçmiş olduğu yol ve yordama müdahale olanağı sağlayacak tek bir madde, tek bir satır ya da sözcük yok.

İşte Maden Yasamızın mutlaka giderilmesi gereken bir eksikliği bu.

Doğal kaynaklar ülke sınırları ile bölüştürülemeyecek, insanlığın ortak malı. Her ülkenin halkı da bunların bekçisi. Bütün insanlığın ortak malı olan doğal kaynakların, bunların içinde elbette yeraltı kaynaklarının da telef edilmeden, bütün insanlık için bir damlası bile ziyan görmeden değerlendirilmesini sağlamak bir insanlık görevi. Bu konudaki son söz ve karar hakkı ancak kamunun olabilir. Bunu, başta Devlet temsil eder ve sorumluluğun büyüğü devlet kurumlarının ve görevlilerindir. Ancak, bundan biz de, yurtsever yerbilimciler de sorumlu. Madem ki, dünyadaki ve ülkemizdeki yeraltı kaynaklarının sonlu, tükenebilir olduğunun farkındayız, bunların telef ve talan edilmesine razı olmamızı kimse bizden bekleyemez.

İster bir kamu kurumu, bir devlet şirketi olsun, ister bir yerli ticari kuruluş ve isterse çokuluslu bir madenci şirket, bu topraklardaki bir yeraltı kaynağını çıkaracak ve işleyecekse bunun bütün insanlığın, bu ülkenin, halkının ve o yöredeki insanların malı olduğunu göz ardı etmeden, kaynağı telef etmeden, ziyan etmeden, o

zenginliğe zarar vermeden çıkarmakla sorumlu olmalı. Bu konudaki bütün değerlendirme, hesap, tasarım ve üretim ve işletme programlarını, seçtiği teknolojiyi, işletme programını açıklamalı, olur ve onay almalı. Bu konuda hem kamu kurum ve görevlilerini, hem meslek örgütlerini, sivil toplumu ikna etmeli. İşletme ancak bu ortak sağduyu ve anlayış sağlandıktan sonra yapılabilir.

Gelecek kuşakların yaşamlarını sürdürebilmesi için de bunu gerçekleştirmek zorundayız.

Maden Yasası, maden yataklarını işletecek herkes ve her kuruluşun işletme tercihlerinin ussal, sorumlu ve kaynağı korumayı sağlayacak şekilde olması için kurallar içermelidir.

Bunu istemek, bunun için mücadele etmek yurtseverliğin de, dünyaya ve insanlığın ortak çıkarlarına sahip çıkmanın da, jeoloji mühendisliğinin de temel gereğidir.

STRATEJİK KAYNAKLARIMIZIN KORUNMASI

Dünyanın çeşitli ülkelerindeki "ulusal" maden yasalarında, üstelik DB ve IMF baskısıyla bir çok kez değiştirilmiş olmalarına karşın, o ülke için stratejik önem taşıyan bazı madenleri kollayan, bunların aranmasını ya özendiren ya da kısıtlayan, çoğu durumda yabancı yatırıma ama hemen her durumda çıkarılan kaynağın dış satımına kısıtlama getiren kurallar var.

Bizde yok!

Olmayan şey, ülkemizin endüstrisi ve ekonomisi için stratejik değer taşıyan yer altı kaynağı türleri değil. Yasamızda bunları kollayan kurallar yok. Bunun bedelini de daha şimdiden ağır ödüyoruz.

Dünyadan bir kaç örneğe bakalım: Kamboçya Yasası, Bakanlığın maden potansiyeli olduğu bilinen bazı sahaları korumaya alıp açık ihaleye çıkarabileceğini belirtmektedir. Laos Yasası belli bir madenin çıkarılabilmesi için korumaya alınan sahaları ayırıyor. Filipinler Yasası, ulusal çıkarlar gerektirdiğinde, örneğin ulusal kalkınma için kritik bulunan endüstrilerin gereksindiği stratejik hammaddeleri ya da bilimsel kültürel ekolojik değerinden ötürü bazı mineralleri kollamak üzere, Devlet Başkanı'nın Maden Koruma Havzası ilan edebileceği kuralını getiriyor. Bu sahalarda işletme ya da yönetimin nasıl yürütülebileceği, her yasa da, özellikle de Filipinler Yasasında ayrıntılı bir biçimde düzenlenmekte. Çin Halk Cumhuriyeti Yasasına göre ise ulusal ekonomi için çok değerli olan ya da devlet tarafından kısıtlı madencilik yapılması kararı alınmış olan madenler, devlet eli

ile ve planlı işletilir. Yine Laos Yasası hükümete bazı madenlerin dışsatımını kısıtlamak ya da yasaklamak üzere, ya da hiç değilse ham dış satımını engelleyen karar verme yetkisi veriyor. Tayland Yasası da hükümete dışalım, ya da dışsatımı kısıtlama getirme hakkı veriyor.

Neden? Çünkü hiç bir ülkede endüstrinin ve ekonominin gereksindiği her tür yeraltı kaynağı, o ülkeye yetecek kadar bulunmuyor. Çoğu ülke hammaddeler açısından dışalığa bağımlı ve bu ülkeler dünyanın spekülâtif hammadde pazarında büyük faturalara katılmak zorunda kalıyor. Hele kurulu bazı endüstrileri bu hammaddelere büyük gereksinim duyuyorsa. Onların ürünlerinin dünya pazarlarında yarışabilmesi de hammaddeye kolay ve ucuzca ulaşılabilmesini yaşamsal kılıyor. Bu durum toprakları bazı kaynaklar açısından zengin olan ülkelere de kıyaslamalı bir üstünlük sağlıyor. İstiyorlar ki, bu kaynaklarını denetim altına alsınlar, ham olarak değil zenginleştirerek, daha yüksek fiyatlarla dünya pazarına sunabilsinler. Sonuçta küresel kapitalizm, ülkeleri, özellikle de emperyalizme direnme gücü sınırlı olan az gelişmiş ülkeleri bazı politikalar geliştirmek zorunda bırakıyor. Ama, bu politikaları oluşturup uygulamakta o kadar da özgür değiller. DTÖ, GATT, GATS, DB, IMF, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Bankalar ve Banka Konsorsiyumları, MIGA, vb. bu ülkelerin ulusal ekonomilerini kollamaları yolunda önlemler alırken onları engelliyor, ellerini kollarını bağlıyor. Yine de, yukarıda birkaç örneği sıralandığı gibi, bir çok ülkede değişik önlemler alınageliyor. Küresel emperyalizme karşı o ülkelerin endüstrisi korunmaya çalışılıyor.

Ülkemizdeki seramik sektörü, dünyanın önce gelen seramik üretim güçlerinden biri oldu. Hammadde kaynakları baskın olarak ülkemiz topraklarında. Bunların bazıları henüz görünür bir gelecek için yeterli rezervlere sahip. Ama, bazı hammadde girdileri açısından durum kritik. Rezervlerin kısa bir süre sonra tükenmesi kaçınılmaz görünüyor. Bağımsız bir ülkeyi yönetenlerin bu kit kaynakların aranmasını özendirilmesi, arama çalışmalarına kamu desteği sağlaması ve bu kaynakların dış satımını kısıtlaması gerekmez mi? Ama, öyle olmuyor. Daha Maden Yasası değiştirilmeye hazırlanırken Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bir "Madencilik Stratejisi" metni hazırlamaya başlamıştı. Bu metnin dikkat çeken yanlarından biri de, seramik hammaddelerinin dışsatımının özendirilmesi ve

desteklenmesi önerileri idi. Oysa, ülkemizde seramik endüstrisinin yanında kâğıt ve çimento hammaddesi olarak ta önem taşıyan kaolin kaynakları var; ama, uygun bir biçimde zenginleştirilemediğinden, endüstri gereksinimini dışardan satın alıyor. Özellikle seramik sır hammaddesi olan killerin dışalımı, üstelik teşvik önlemlerinden yararlanıyor. Dünya kaolin ticaretinin birinci sırasını işlenmiş kâğıt kaolini tutarken, bizim dış satımımızın bütününe ham kaolin oluşturuyor. Ülkemizde, çoğu Balıkesir çevresinde çıkarılan kaolinden süzme tesislerinde yeterli incelikte ürün elde edilememekte, silis oranı düşürülememekte, beyazlık uluslararası pazarın istediği düzeye çıkarılamamakta. 100 milyon ton dolayında öngörülen kaolin rezervlerinin işletilebilir duruma getirilebilmesi için kayda değer bir teşvik ise, yok.

Topluca seramik killeri de ülkemizde yeterince araştırılmamış durumda. Bilinen rezervler, çoğu İstanbul çevresinde olan 73 milyon ton dolayında ve en çok 36 yıl içinde tükeneceği öngörülüyor. Üstelik, giderek artan biçimde tek pişirimlik seramik kili dışsatımı yapılmakta ve bunun için limanların yetersiz kaldığından yakınılmakta. Tüketim pazarlarından uzakta ve içindeki demir oksitlerinden ötürü şimdilik çekici görünmeyen; ancak, rezervi büyük olan bazı yataklarla ilgili teknolojik çalışmalar da yok, ya da yetersiz.

Yine, cam, seramik, plastik ve boya endüstrisinin önemli bir hammaddesi olan feldspat kaynakları açısından da hem zengin, hem yoksul; hem kel ve hem de foduluz. 1999'da dünya feldspat üretiminin %22'sini sağlayan ülkemiz, bugün bu oranı 1/3'e yükseltmiş görünüyor. En çok üreten ülke olan İtalya ülkemizin de en büyük alıcısı ve Türkiye dünyanın en büyük feldspat dışsattıcısı. Çine çevresinde çıkarılan bu feldspatlar Çine ve Milas'ta biraz işlenip İzmir ve Güllük Limanlarından dışarıya satılıyor. Bu durumuyla bile 10.000 kadar kişiye istihdam sağlıyor, bu sektörde. Geçen yıl bu dış satım kolaylaşsın diye genişletilen Güllük Liman tesislerini hem de Başbakan törenle ve besmele ile açtı. Ülkemizde sayısal olarak ifade edilebilen rezervler 400 milyon ton kadar. MTA'ya göre bu, 250-300 milyon ton arasında. Yılda 3 milyon ton albit üretiliyor. Üretimin %80'i dışarıya satılıyor. Ama özellikle potasyum feldspat konusunda bir yetersizlik var ve yine de dışsatımı sürüyor. Üstelik geçen yıl bölgedeki 2 büyük şirket, bütün işletmeleri ile yabancı kuruluşların, biri İspanya ve biri de Belçika'da kurulu şirketlerin

eline geçti.

Yani, bol olan kaynağımızı yarı ham ve ucuza en büyük rakibimize satıyor, kıt kaynaklarımızı geliştirmekte ayak sürüyor ve bunları bile dışarıya satmayı kolaylaştırmaya çalışıyoruz. Üstelik bunu ülkemizin istihdam ve katma değer açısından çok önemli bir sektöründe yapıyoruz. Ülkeyi yönetenler bir an durumu algılayabilse ve önlem almaya kalksalar; hadi, yasamızdaki maddeleri kullanarak bu serbest ticareti kendi çıkarımıza yönlendirelim deseler; kaolinin uygun biçimde zenginleştirilmesi yolunda teşvikler vermeye, kaolinin ve potasyum feldspatın dış satımını kısıtlamaya, kıt olan kaynakların aranması ve zenginleştirilmesi için projeler oluşturup teşvikler koymaya karar verseler. Yapamazlar, elleri böğürlerinde kalır; çünkü, ülkemizin Maden Yasası'nda böylesi politikalar geliştirebilmek üzere araçlar yok. Ne bir havzayı, örnek olarak Çine Feldspat Havzası ya da İstanbul Seramik Kili Havzası'nı ele alıp burayı "**stratejik havza**" ilan edebilir, buradaki kaynak yönetimini kamu çıkarları doğrultusunda yönlendirebilirler; ne, belli bir kaynak türünü, örneğin potasyum feldspat yataklarını iç tüketime yeterli durumda işletilmesi ve tüketime uygun duruma getirilmesi için bir proje uygulayabilirler; ne de, dış alımı zorlaştırıcı kararlar verebilirler. Zaten bunu istemeyecekleri de açık. Çünkü, bu talepler onlara göre "**ideolojik**".

Bu, yalnız seramik sektöründe böyle değil. Türkiye, endüstrisinin bütün bakır metali gereksinimini yurt dışından sağlıyor. Ama, bakır madeni işletmelerini özelleştirdi ve şimdi çıkarılan cevher yarı zenginleştirilmiş konsantreler şeklinde doğrudan yurt dışına çıkarılıyor. Elbette konsantre fiyatına. Bunu yapanlardan biri, İnmet, Çayeli'nde cevherin, dünyanın başka yerlerindeki işletmelerinde işlettiği tenörün 4-30 katı zengin bölümünü alıp gerisini yer altında bırakıyor; zenginleştirme atıklarını boruyla Karadeniz'e döküyor ama, olsun. Daha önceki gün Kanada'daki bir işletmesinin ırmağa boşalttığı atıklar komşu ABD'yi kirlettiği için ABD Mahkemelerinde yargılanıp hüküm giydi. Ama, burada öyle bir tehlike yok ki. Maden Yasamız bu açıdan zaten boş!

Eskiden bir bölümünü zenginleştirip katma değer kattığımız kromlarımızı artık doğrudan tüvenan cevher olarak dünya pazarına sürüyoruz. Çünkü iki ferrokrom tesisimizi de kapattık. Gerine gerine krom metal gereksinimizi yurt dışından alır olduk.

Dünyanın en büyük bor yatakları bizde imiş. Ama biz, fiyatını en büyük rakibimiz Rio Tinto ile el ele biraz yükseltebilmenin rahatlığıyla ürettiğimizin çoğunu ham olarak satıyoruz. Kendimizi yarın umutlarıyla avutuyoruz.

Demek ki, bu yasanın ulusal, bağımsız bir madencilik politikası uygulamaya elverişli bir yanı yok. Ne ülkeyi yönetenler ve ne de bir köşede kaldı ise yetkili ve yurtsever kamu görevlileri ülke ve kamu çıkarına bir karar alıp uygulamayı düşündüğünde bu yasa metninden medet umamaz.

Öyle ise, bu Maden Yasası değiştirilmelidir. Bu yasaya belli yeraltı kaynağı türlerini, bazı havzaları koruyup kollamaya elverişli kurallar konmalı. Bazı kaynakların dışsatımı bu yasaya konacak yeni maddelerle engellenebilmeli. Bazı kıt ya da tükenme eğilimindeki kaynaklar için arama projeleri oluşturulmalı, özendirilmeli, bunun araçları Maden Yasası'na konmalıdır. Teknolojik sorunu olan bazı kaynakların zenginleştirilmesi, iyileştirilmesi doğrultusunda projeler geliştirilmeli ve desteklenmeli, bunun araçları Maden Yasası'na konmalıdır.

Bunlar hep istihdamın, üretimin, ülkenin ekonomik direncinin korunması ve güçlendirilmesi; ülkenin dizleri üstüne çökertilip sömürgeleştirilmesine karşı direnilebilmesi için gerekli.

YARAR / ZARAR, FAYDA / MALİYET KİYASLAMASI

Maden Mühendisleri Odası'nın art arda yayınladığı bildirimlerde istediği, maden işletmelerine ancak kamu yararı açısından getirecekleri yararlar, çevre ve topluma karşı zararlarından daha yüksek ise izin verilmesi yaklaşımı yok, örneğin Yasa'da. Bu yüzden de, nerede büyük kazılar, çok büyük hacimli atıklar, aşırı su tüketimi, aşırı enerji tüketimi, açık havada kimyasal maddelerle işlem gerektiren altın, gümüş, bakır ve nikel işletmesi açılmasına hazırlanıyorsa, bunların zarar vereceği ormanları, su kaynaklarını, tarımsal alanları, yerleşim yerlerini, canlı yaşamı, bütün bir ekolojik sistemi korumaya kararlı olanların tepkisi ortaya çıkıyor.

Burada, söz konusu işletmenin yararları, yalnızca işletmecinin yatırımı açısından hesaba katılıyor. Fizibilite raporları yalnızca kredi alınacak bankalara vermek ya da para toplanacak uluslararası borsalarda reklam yapmak için hazırlanıyor. Bu metinler için, kesilecek ağaçlar

birer kereste ve metreküpünün bedeli 10 dolar. Tavşanları, kertenkeleleri, yılanları torbalara toplayıp daha güvenli yerlere taşıma sözü veriyorlar. Çevreye yayılacak olan asitli sular, ağır metaller, kanser yapıcı tozlar bu hesabı yapanlara göre, yok. O zaman, çevredeki tarımsal yaşam neden zarar görsün ki?! İşletme alanında kalacak olan köyler ve orada yaşayanlar ya paralarını alıp kentlere göçer; ya da, kendileri için yapılacak yeni evlere taşınırlar. Mezarlıklar taşınır. Yatırımların yeşil örtüsü yenilenir. Bin ağaç kesilirse başka bir yerde iki bin fidan dikilir. Bütün bunların doğal, toplumsal, ekonomik bilançosunu kimse çıkarmıyor. Devletin bunu yatırımcıdan istemesi olanaksız. Çünkü, yasada böyle bir hüküm yok. Belli ki yasayı hazırlayanların kamu yararı/kamu zararı hesabı gibi bir düşünceleri olmamış. Şimdi, Turgutlu Çaldağ'da açık havada yılda bir milyon tondan çok sülfürik asit püskürterek nikel zenginleştirilecek olan İngiliz şirketine, Manisa ve Turgutlu ovalarının üzüm, pamuk, meyve, tütün, vb tarımsal ürünlerinin asit sisinden göreceği zararı da hesaba katan bir analiz yap diyemezsiniz. Yasanızda olmayan bir kuralı uyguluyorsanız diye, Uluslararası Tahkim'e giderler. Bir gün ülkesinin çıkarına, kamu yararına bir tavır almaya kalkan bir kamu görevlisi çıkıp istediğini yapmaya kalktığı anda yasadaki bir kuraldan yararlanma şansı yok.

MÜLKİYET HAKKI

Yöre halkının mülkiyetini koruyacak önlemler de yok, bu Yasa'da. Uşak Eşme Kışladağ'daki işletmeden ötürü iki köy kaldırıldı, şimdi baskı ve yıldırma ile bir üçüncüsünün sonu getirilmeye çalışılıyor. Bu, her işletmede gündeme geliyor. Genellikle, işletmeler yerel halkın topraklarını satın alıyor. Buna karşı çıkanların taşınmazları, ancak yasadaki kurallara göre kamu yararı olduğu ortaya konursa istimlak edilebiliyor. Ama, son zamanlarda böyle bir uygulamayla karşılaşılıyor. Şirketlerin bu yasal süreci bekleyecek zamanları yok. Siyasal erk te arkalarında ya; daha hızlısını yapıyorlar. Bunun yerine, ülke güvenliği gerekçesiyle Bakanlar Kurulu kararı alıncaya kadar taşınmazlara el koyma yolunu yeğler oldular. Kendi koydukları yasaları bile kötüye kullanıyorlar. Kendi kutsadıkları "mülkiyet hakkı" kavramı da çıkar güdülerinin karşısında değerini yitiriyor. Daha geçen ay İzmir Efemçukuru Köyü'ndeki 33 yurttaşın topraklarına, Kanada'lı EldoradoGold şirketinin inatla kurmaya çalıştığı işletme için,

hem de Bakanlar Kurulu kararıyla böyle el kondu. Daha önce de, başka yerlerde denenmişti. Maden Yasası'nın boşlukları, yokları gelecekte de halkı yakacak.

İŞÇİ SAĞLIĞI

Maden işçilerinin sağlık ve iş güvenliğini gözeten kurallar da yok. Yasa, çalışanları hiç umursamıyor. Onları, maden işletmelerinde solunan tozlarla ortaya çıkan hastalıklara karşı koruyan tek bir sözcük yok Maden Yasası'nda. İş Güvenliği mevzuatı yeter diye düşünülmüş belli ki. Üstelik, Maden Yasası hazırlanırken işçi örgütlerinin bir talepleri de olmadı. Bu sendika yöneticileri konu hakkında yalnızca "iş olsun" diyebiliyor; yatırım olsun, istihdam alanı açılsın, yaşam da neymiş diye düşünüyor olmalılar. Balya'da, Borçka'da, Elbistan ya da Yatağan'da neden daha çok insan kanser ya da göğüs hastalıklarından dökülüyor diye soran yok.

İŞ GÜVENLİĞİ

Metal fiyatları düştüğünde ya da başka nedenlerle işletmelere ara verildiğinde maden emekçilerinin işten atılmasını engelleyecek, iş güvencesi sağlayacak hükümler de yok, yasada. Yasaya göre madencilikte iki aktör, iki hak sahibi var: yatırımcı ve devlet. Devlet kendini %2'ye kul etmiş olduğuna göre, yalnızca yatırımcının olması yeter madencilik için. Emek ve emekçilerin yaşamlarını sürdürme hakkı yine kimin umurunda. Yasanın umurunda olmadığı açık. Yargı, Kışladağ altın işletmesini durdurduğunda EldoradoGold bu rahatlıkla işçilerini ücretsiz izne çıkarabildi. Yarı yarıya engelini bir şekilde aşabilirlerse onları ya da başka işsizleri düğün bayram işe alabilecekler. Nerede iş güvencesi? Maden Yasası yeraltı kaynaklarını uygarlığın birer girdisine dönüştüren emek ve emekçilere de sağır. Maden Yasası'nda, bu da yok.

ELEMEĞİ MADENCİLİK

Küçük, yerli, elemeği madencileri büyüklerine karşı koruyan kurallar da yok, Maden Yasası'nda. Elleri, kazmaları, traktörleriyle yeraltından ya da yüzeyden lületaşı, alçıtaşı, oltu taşı, parke taşı, asfaltit, linyit ya da yerine göre krom, kurşun, vb maden kaynaklarını kendi olanaklarının ancak elverdiği küçük işletmelerle işleyen kırsal yöre insanını, emeğini koruyan, kollayan hiçbir madde de yok, Maden Yasası'nda.

TEMİNAT ZORUNLULUĞU

Maden işletmelerinin çevreye verecekleri zararın giderilmesi için kapanış döneminde yapılması

zorunlu uygulamaları güvence altına alacak teminat verme zorunluluğu da yok bu Yasa'da. Bu işletmelerin çoğunda kapanış sırasında yapılacak uygulamalara ilişkin sözde planlar var. Eylem planları var. Var ama, bunun güvencesi yok. Günü gelip çıkaracağını çıkartmış, yurt dışına götürmüş, kârını gerçekleştirmiş olan uluslararası şirketin ülkemizde kurduğu yerel şirket, sermayesi kadar sorumlu kalacak. O da, iflas etmiş görünmez ise. ABD'nde bile bu durumlara karşı daha baştan başlanarak nakit, ya da kolayca nakte çevrilebilecek bir teminat alınıp bir fonda topluyor. Gerektiğinde bu teminatlara el konup çevreye verilmiş zararlar kamu eliyle gideriliyor. Bu ülkenin Maden Yasası'nda bu da yok.

KAMU ORTAKLIĞI

Bazı büyük yataklarda kamu kurumlarıyla madenci şirketlerin ortaklık ya da üretim paylaşması sözleşmesi yapılabilmesine elveren kurallar da yok, yasamızda. Şimdi bir başka yasa hazırlanıyor. Okulları, hastaneleri, karayolları ve otoyollarını özel kesim yapacak ve devlete kiralayacak ya da onun adına işletecek. Ama, örneğin çok övündüğümüz "bor"un yerine kullanılacak olan trona yataklarını

özelleştirmeyip, hiç değilse kamu-özel ortak işletmesine açmış olsaydık ta, denetimi kamu güdümünde olsa idi, kötü mü olurdu? Yasa buna elveriyor mu? Hayır, Yasa'da bu da yok.

TEŞVİK

Kamu yararı açısından özendirilmek istendiğinde bazı işletmelere uygulanacak teşvik önlemleri de yok, ülkemizin Maden Yasası'nda. Ülkemiz bütün bakır gereksinimini yurt dışından alıyor. Bakır yataklarının aranmasını ya da bunlara yatırım yapılmasını düşünmez mi acaba ilgili "Bakan"lık? Düşünse de, düşünmese de Yasa'da böyle bir araç yok.

KURUMLAR

Yeraltı kaynaklarının aranması ve geliştirilmesine yönelik kurumlar, teşvikler de yok, bu Yasa'da. Madenci kamu kurumları ya Etibank gibi yok edildi, ya Ferrokrom ya da bakır tesisleri gibi özelleştirildi, ya kapatıldı, ya da MTA gibi güçsüzleştirildi. Şimdi, yetersizliği duyumsanan, görünür bir gelecekte rezervleri tükenecek görünen kaynaklar kârlılıklarıyla yabancı şirketlerin ilgisini çekmiyor ise yeni aramalara konu olmuyor. Yasa'nın bu alanda kamu yönetimine hiç bir araç sağlamadığı açık.

TEKNOLOJİK SORUNLAR

İşletilmesi ve zenginleştirilmesinde teknolojik sorunlar bulunan bazı yataklardan yararlanılabilmesi için araştırma programlarının uygulanmasını sağlayacak kurumsal ya da finansal önlemler hiç yok, Maden Yasamızda. Artık cevher analizleri İngiltere ya da Kanada'da yapılıyor. Maden yataklarına ilişkin teknoloji testleri de, öyle. Artık, Hasançelebi demir yataklarının teknolojik sorunlarının çözümü için araştırmalar desteklenmiyor. Turgutlu Çaldağ'daki ya da başka yerlerde üzerinde çalışılan Nikel-Kobalt cevherlerinin çevreye zarar vermeden zenginleştirilebilmesi için teknoloji araştırarak olan üniversitelere proje desteği yok. MTA'da yapılan ve başarılı olan teknoloji geliştirmelerine de özel bir destek yok. Ama, İngiliz şirketi Enickel, kulanmaya bile başladığı teknolojiyi sanki araştırıyormuş gibi yapıp, Tübitak'tan 1 milyon YTL kaynak alabiliyor. Evet, bildiğimiz bizim Tübitak'tan ve hem de 1 milyon TL. Bununla, bilim insanlarını kendine mi çekiyor; yoksa, bunu kamuoyunu yönlendirme çalışmalarında mı kullanıyor, bilemezsiniz. Maden Yasa'sı bu konuda da sektörü olumlu yönlendirmede kullanılacak araçlardan yoksun.

BİLGİ EDİNME

Madencilik haklarının dağıtımı ve uygulamaları ilgili olarak halka bilgi verilmesini kolaylaştıracak kurallar da yok, Yasa'da. Dozerler bahçe duvarlarınıza dayanana, Bakanlar Kurulu'nun güvenlik gerekçesiyle taşınmazlarınızı istimlak kararı aldığı jandarmadan muhtara, ondan da size tebliğ edilene kadar bunu öğrenemiyorsunuz. Dışa açık, öğrenmeye teşnesiniz; köyünüzün karşısındaki dağda yığın içiyle altın işletecek olan Kanada şirketinin hazırladığı ÇED Raporunu da okuyamazsınız. Suyunuzu kirleten, tozundan zarar gördüğünüz işletmenin zararlarını ortaya koyacak kimyasal analiz raporları sizlere kapalıdır. İlçenizdeki 1400 kişi iki gün içinde neden zehirlendi; öğrenemezsiniz. O suyu içmemiş te olsanız, Kaymakam şirkete arka çıkıyor diye zehirlenmenizin sudaki koliform bakteriden kaynaklandığına inanın, isterseniz. Yıllarca direndiğiniz işletmenin Devlete vergi vermediği de size "sır"dır. Çünkü sizi küresel kapitalizmin kafesine girmeye zorlayan uluslararası kurumlar kendilerini yeşile boyayabilmek için bu bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasını zorlayan kurallar kabul etse de, bir kenar ülkesinde ve böyle bir Maden Yasa'sının

gölgesinde bunlar kimin umurunda. Yasa'da bunlar da yok.

TAŞIMA VE KULLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Üretilen maden ürününün satışı, taşınması ya da dışsatımı konusunda da hiç bir kısıtlama yok. Bu ülkenin doğal sermayesi, Devletin malı olan yeraltı kaynağını çıkarttığınızda, bu Maden Yasası'na göre bu ürün sizin, ananızın ak sütü gibi sizin. Ülkenin çıkarı, kamu yararı filan sizi ilgilendirmez. Kârınızı maksimize ederseniz başka yasaların tanımladığı "Akil Tüccar" olarak, meşrusunuz demektir. Maden Yasası Devletin, bu ülke halkı adına ülkenin yeraltı kaynaklarının sahibi olduğunun farkında bile değil. Elbette Yasa'da bu konularda da hiç bir hüküm yok.

Maden Yasası ülkenin yeraltı kaynaklarını, halkın çıkarları ve sağlığını, ekolojik sistemi, çevreyi, suyu, havayı, kuşu, böceği, ekonominin başka sektörlerini, kültürel ve doğal mirası, çalışanları, ailelerini, hiç kimseyi; ama, madenci şirketlerden başka hiç kimseyi umursamıyor.

Varsa yoksa sermayenin çıkarları.

HER YERDE, HER KOŞULDA, HER ŞEKİLDE

Yasanın 7. Maddesi "Orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, karasuları, turizm ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askerî yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesi, gayri sıhhi müesseseler ile ilgili hususlar dahil hangi esaslara göre yürütüleceği ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir" kuralıyla bölgeleri, alanları ve merkezleri bütün kamu gücünü madenciliği kısıtlayamaz, denetleyemez, kural koyamaz duruma getirdi. Bu maddeye göre ülkenin göz bebeği olan alanlarında, el değmemesi gereken alanlarında yabancı ya da yerli madenci kuruluşların cirit atabilmesi için ETKB dışındaki bütün bakanlıklar yalnızca yönetmelik hazırlanırken görüşü alınan; ama buna da uyulması gerekmeyen bir konuma sokuldu. Artvin Cerattepe ve Kazdağları süreçleri, bu maddeyi kapsayan yasanın ülkemiz halkının mı, yoksa Kanada'lı, İngiltere'li, Avustralya'lı, ABD'li şirketlerin mi çıkarlarını koruduğunu açıklıkla gösterdi.

İstenenler, sağlanan bu kolaylıklarla sınırlı

değilmiş belli ki; bir dizi madde ile bir dizi başka yasada değişiklikler de yapıldı.

KÜLTÜR VE DOĞAL VARLIKLAR

Yasanın 26. maddesi ile, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu değiştirildi ve “Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır.” dendi. Dikkat, bir yeri sit alanı ilan edecek, koruma altına alacaksınız faaliyetleri bundan etkilenecek kurum ve kuruluşların (kamu kurumu olmasa da olur) görüşünü alacaksınız. Kanada’lı bir şirket kendi ülkesinde yanına bile yanaşamayacağı korunacak bir alanın buradaki benzerinin koruma altına alınıp alınmayacağı konusunda söz ve karar sahibi olacak! Bir şey daha anımsanmalı, yasa tasarısındaki bu “görüşü alınarak yapılır” ifadesi “olumlu görüşü alınarak yapılır” idi. Onlar razı olmazsa eliniz kolunuz bağlı kalacaktı. Zaten, maddenin gerekçesinde ne güzel anlatılmıştı: maddeyle, taşınmaz kültür varlığının belirlenmesi ve koruma kararı alınmasının “madencilik faaliyetlerini engellememesi” hedeflenmiş! Bunun için yeni bir koruma kararı alınmasının yolu tıkanmaya; madencinin isteğine aykırı yönde gelişen bir karar süreci engellenemiyorsa, hiç değilse çıkmaza sokulması; böyle bir karar çıkmış ise bile, bu bizim faaliyetimizi etkilediği halde uygun görüşümüz alınmadan çıkarılmış bir karardır denerek yargı yolu ile ortadan kaldırılmasının olanakları hazırlanmaya çalışılmış. Tasarının gerekçesinde en sık sığımlan anlatımlardan biri madenlerin ancak buldukları yerde işletilebileceği iken; bir daha yerine konamayacak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığının bulunduğu yerin dışında korunup korunamayacağı tartışılmadı bile.

Gerekçeye bakılırsa, “yer altı kaynaklarının, Kültür ve Tabiat Varlıkları da korunarak ülke ekonomisine kazandırılması” olanaklı. Olanaklı ise, neden koruma kararının önüne geçilmek istendi? Kısa sürede tüketilecek bir kaynak uğruna, bin yılların ürünü olan ve bir kez yok edilirse bir daha yerine konamayacak olan varlıklardan vazgeçilmesi kararı, bu işten sınırlı bir kâr olacak olanlara bırakılabilir mi?

Yine, 27. Madde ile değiştirilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun bir başka maddesinde Koruma Kurulu'na Maden İşleri

Genel Müdürü veya yardımcısı da katıldı! Zaten 8'i müsteşar ve genel müdür düzeyinde bürokrat ve 6'sı da Koruma Kurulu başkanları arasından ilgili bakanlıkça seçilen toplam 14 üyeli olan Koruma Yüksek Kurulu'na bu kez 2 bürokrat daha üye yapılıyor. Artık kararlar da, siyasi etki altında olmadıkları kolay kolay söylenemeyecek 8 üyenin oyu ile alınabilecek.

ÇEVRE

Yasa'nın 28. maddesi ile 2872 sayılı Çevre Kanunu da değiştirilip maden arama çalışmaları ÇED kapsamından çıkarıldı. Çevre Yasasının 10. maddesi “gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum ve kuruluşlardan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu'nun istenmesi kuralını getiriyor. Yasa daha işin başında gerekçesinde “yol yapımı, sondaj ve yarma faaliyetleri sonucu görüntü kirliliği oluşması halinde” anlatımıyla, bu faaliyet sonucunda çevre sorununun doğabileceğini ağızından kaçırmıştı. Aramaya konu alanın büyük bölümünün daha sonra terk edilip işletmenin küçük bir alanda yapılacak olması, arama sırasında çevreye oluşabilecek olumsuz etkiler konusunda neyi değiştirebilir ki? Yılda yalnızca 300 dolayında maden işletme ruhsatına karşılık, 4000 dolayında maden arama ruhsatı verilen bir ülkede çevresel etki sakıncası bunlardan hangisi için daha büyük olabilir? Üstelik işletme faaliyetleri MİGM'nce teknik elemanlar aracılığıyla düzenli (!) olarak denetlenirken, arama faaliyetlerinde böylesi bir denetimin de söz konusu olmadığı göz önüne alındığında, risk daha büyük değil mi? Değişikliği tasarlayanlar bunu ağızlarından kaçırmasa da, dünyadaki pek çok maden yasasında bırakın arama aşamasını, bundan önce yer alan prospeksiyon aşamasında bile ÇED istenmesinin bir anlamı olmalı.

Bunun nedeni, çevresel etkinin, yasayı hazırlayanların dillendirdiği gibi yalnızca “görüntü kirliliği” ile sınırlı olmayışı, olumsuz etkilerin çok daha kapsamlı ve kalıcı olabilmesidir.

Sınırlı bir madencilik etkinliği olan ülkemizde bile bunun olumsuz örnekleri görülebiliyor. Örneğin, Cominco Firmasını Artvin Cerattepe altın-bakır sahasında arama amacı ile, üstelik devletten arama yapıyorum diye teşvik de alarak açmaya başladığı ve içinden iki kamyonun yan yana geçebileceği çaptaki yüzlerce metre uzunluklu galerinin sonraki işletmeye hazırlık galerisi olduğu başlangıçta belirlenip Valilikçe

durdurulmamış olsa idi, bu sülfürlü minerallerle donanmış altere volkanik kayalardan oluşan kayadan çıkarılan kazı gereci orman içi yollara serilecek ve onyıllar boyunca asitli ve ağır metal yüklü su salarak orman alt yapısını yıkıp geçecekti.

Yine Eldorado firmasının web sayfasındaki fotoğraflardan, Uşak Kışladağ'daki altın ruhsat alanında arama aşamasında açılmış birbirini kesen kilometrelerce uzunluklu ve yer yüzünü parsel parsel bölen arama hendeklerinin nasıl yıllarca öylece bırakıldığını ve bunun bir yandan asit maden drenajına neden olabileceği ve bir yandan da doğal yaşamı nasıl kesintiye uğrattığını görmek olanaklı. Aynı işleri Rio Tinto-AMDL ortaklığı ülkenin değişik yerlerindeki arama çalışmalarındaki hendeklerle sürdürüyor. Daha dün Bayramiç-Çan arasındaki 24 köyün içme suyu kaynağı Teck Cominco-Fronteer ortakların sondaj çamuruyla kirletilmedi mi. Kazdağlarında sondaj çalışmaları için çok sayıda ağaç kesilmedi mi?

Yasa bunlara karşın görüntü kirliliğinden bile rahatsız olunmayan ve yalınlaştırılmış bir değişikliğe dönüştürüldü: "Petrol, jeotermal ve maden arama faaliyetleri Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) kapsamı dışındadır. Madenlerin işletilmesi ile ilgili hususlar Maden Kanununun 7. maddesine göre yürütülür" dendi. Yani, arama aşamasında Çevre Bakanlığı'na selam bile vermeye gerek yok artık.

Arama aşamasından sonra işletme aşamasında ÇED var gibi. Ama, yalnızca gibi. Çünkü, inceleme ve izin işlemleri 3 ayda tamamlanacak ve izin verildikten sonra öteki bakanlıklar mevzuatları gereği yapacakları denetimlerde bir uygunsuzluk görürse kendileri işlem yapamayacak; "Genel Müdürlüğe" bildirecek. Genel Müdürlüğün bir işlem yapmak zorunda olup olmadığı ise belirsiz! Ruhsat sahibinden ne isteneceği hazırlanacak Yönetmeliğe bağlı olacak. Orada ne isteneceği ise çok somut: işlemlerin 3 ay içinde tamamlanıp izin verilmesi. Daha önce düşünülen Taahhütname'ye de gerek duyulmadı.

Oysa dünyadaki gelişmeler bunun tam tersi. Son iki on yılda dünyanın çoğu ülkesinde çıkarılan yeni madencilik yasalarının nerede ise hepsinde Çevresel Etki Değerlendirmesi, ÇED yapılması ve onay alınması zorunluluğu var.

En yeni değişikliklerde artık bunun toplumsal etki

değerlendirmesini de kapsayacak şekilde ÇTED (Çevresel ve Toplumsal Etki Değerlendirmesi) hazırlanması isteniyor.

Çoğu yasada bu, daha arama başlarken yapıyor.

Güney Amerika ülkeleri bu konudaki gelişmelerde başı çeker durumdadır. Dundee Üniversitesi'nden Elizabeth Bastida üç Güney Amerika ülkesinde madencilik alanında uygulanan sürdürülebilir kalkınma ilkelerini kıyaslayarak incelediği yayınında Şili'de merkezi bir çevre yasasının bulunduğunu ve bunun madencilığe de uygulandığını; Arjantin'de sektörel bir yaklaşımın seçildiğini; Peru'da ise 1990'a kadar merkezi bir çevre yasası uygulanırken, daha sonra madencilığe özgü çevre kurallarının uygulanmasına geçildiğini ortaya koyuyor. Uygulamalar, Şili'de bakanlıklar arası bir komisyon; Arjantin'de yerine göre Madencilik ya da Çevre Bakanlığı yetkilileri; Peru'da ise Maden Bakanlığı tarafından yürütülüyor. Sistemin yönlendirilmesinde ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) ya da TÇED (Toplumsal ve Çevresel Etki Değerlendirmesi) araçlarından yararlanıyor. Şili'de yalnız arama değil, prospeksiyon aşaması için bile, elbette madencilik işlemlerinde de yalnızca ÇED değil, TÇED de yapılması zorunlu. Arjantin'de de ağır makine kullanılan ve kazı yapılan prospeksiyon çalışmalarında ve her türlü aramada (elbette madencilikte de) ÇED yapılması gerekiyor. Peru'da aramada ÇED gerekiyor. Şili'de istenmese de, Peru ve Arjantin'de kapanış planlarının önceden hazırlanması ve bunun için ayrı ÇED hazırlanması isteniyor.

Asya'da Hindistan, Endonezya, Malezya, Papua Yeni Gine, Filipinler ve Vietnam'ı kapsayan bir araştırmaya göre bu altı ülkenin tümünün anayasaları devletin çevreyi halkın ve gelecek kuşakların esenliği için koruyacağı belirtiliyor. Bu ülkelerin hepsinin çevre yasaları var ve hepsinde işletmeye başlamadan önce izin alınması kuralı getirilmiş; hepsinde kural ve kısıtlamalar konup izleme ve denetleme yolu seçilmiş. Genellikle batının standart ve sınırları kullanılıyor. Bu kurallara uyumu daha ucuza sağlayanlar üstünlük sağlıyor. Kirleten öder ilkesi geçerli ve teşvik ve teminatlar buna göre düzenleniyor. Kirlilik vergileri henüz yeterince gelişmemiş. Hepsinde yetişkin personel ve kaynak yetersizliğinden ötürü izleme ve denetim yeterince sağlanamıyor. Hepsinde madencilik birden çok bakanlık ya da

müdürlük tarafından yönetiliyor. Çoğunda çevre hukukunun dışında maden hukukunda da çevre kirlenmesine karşı kısıtlamalar var. Çoğunda arazinin madencilik sonrasında rehabilitasyonu ya da restorasyonu isteniyor. Bunun için yalnızca Tayland ve Filipinler'de teminat alınıyor. Hepsinde kurallar daha korumacı yönde değiştirilip geliştiriliyor. Hindistan, Tayland ve Endonezya'da madencilik için özel ÇED kuralları var. Ötekilerde de ÇED zorunlu. Papua Yeni Gine ve şimdi Filipinler'de toplumsal ÇED de isteniyor. Hepsinde ya yalnız çevreye ilişkin ya da başka bir alanla birlikte çevre bakanlığı var. Bu ülkelerin hepsinde 1978'den başlayarak ÇED zorunluluğu getirilmiş. İki dışında ön ÇED var ve ön eleme olanağı sağlıyor. Sonuçlar çevre yönetim planına taşınıyor ve gözlem programı oluşturuluyor. Filipinlerde arama sonrasında ÇED hazırlanması zorunluluğu var. Hindistan'da 1986 Çevre Koruma Yasası uyarınca ÇED hazırlanıp Çevre ve Orman Bakanlığı'nın onayının alınması gerekli. Çalışma sırasında da her 6 ayda bir gelişme raporu verilmesi isteniyor.

Papua Yeni Gine ve Endonezya'da son yıllarda daha fazla yabancı sermaye çekebilmek için çevre koruma standartlarının gevşetildiği bildiriliyor.

Yukarıda anılan üç Güney Amerika ülkesinde de halkın katılımı ve temel bilgilere ulaşılabilmesini sağlayan kurallar bulunuyor. Bir başka örnek olarak Kamboçya Yasası da ruhsatlar ile ilgili bilgilerin ruhsat dönemi sonuna kadar saklı kalması kaydıyla, çevresel ve toplumsal konulardaki bilgilerin halka açıklanabileceğini kabul etmektedir.

Yasaların çoğunda kapanış sırasında uygulanacak planın da baştan hazırlanması isteniyor. Bunun için bir güvence verilmesi de giderek daha sık istenir oldu. Bir örnek olarak, Filipinler yasası kapanışta çevrenin teknik ve

biyolojik olarak yeniden düzenlenmesine yönelik bir program verilmesi ve buna uygun bir güvence fonu sağlanması isteniyor.

Böyle bir dünyada, ülkemizin bütün doğal çevresi, madenciliğin, daha doğrusu çokuluslu madenci şirketlerinin keyfine ve acımasına bırakılıyor.

MİLLİ PARKLAR

29. maddeyle 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu da değiştirildi ve "Millî park karakterine sahip olduğu tespit edilen alanlar, Millî Savunma Bakanlığının olumlu görüşü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıkların da görüşü alınarak, Çevre ve Orman Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile millî park olarak belirlenir." dendi. Bundan sonra Kazdağları Millî Park'ını genişletmeye kalkışacak olanlar, Bakan Güler'i de ikna etmek zorunda bırakıldı.

MİLLİ AĞAÇLANDIRMA VE EROZYON KONTROLÜ SEFERBERLİK KANUNU

30. maddeyle 4122 sayılı Millî Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu da değiştirilip buralarda maden arama çalışmalarını yapacak olanın, buralara yapılan masrafı ödemesi durumunda dilediğini yapmasına serbestlik sağlandı. Ağaçlandırmama ve erozyonun kontrol edilememesinin bedeli değil, sahada yapılan harcamalar ödense yeter diye düşünüldü.

31. madde ile bu yasa bir kere daha değiştirilip oralarda maden işletmeciliği yapılıyorsa, bu bitene kadar orasının ormansız alan olarak işlem görmesi de sağlandı.

ORMANLAR

Yine örneğin, 34. madde ile 6831 sayılı Orman Yasası değiştirildi ve Devlet ormanlarında maden arama ve işletme çalışmaları Orman Yasası'na göre değil, Maden Yasası'na göre yapılır dendi.

Yani, küresel kapitalizmin ltd'leri, inc'leri, corp'ları, plc'leri, GmbH'leri buyrun gelin ormanlarımız, millî parklarımız, ağaçlandırma alanlarımız, koruma alanlarımız emrinizde. Dağlarımız, yamaçlarımız, ovalarımız zaten sizin. İmar Planlarımızı bile istediğiniz gibi değiştiririz, dendi.

Yasanın hazırlandığı ve yasalaştığı süreci izleyenler anımsar: Zeytincilik Yasası da, Kıyı Yasası da, Mera Yasası da, İski Yasası da değiştirilmek ve buraları da beylerin kullanımına açılmak için çok uğraşmıştı.

Bunu beceremediler.

Ama becerdikleri başka şeyler var.

DEVLET HAKKI VE ÇEVRE VE İNSAN SAĞLIĞI

Yasanın 9. Maddesi açıkça çevre ve insan sağlığına saldırıyı teşvik ediyor. Bu maddeye göre, işletmecinin beyanıyla ortaya çıkan cevherin ocak başı satış fiyatının %2'si olan Devlet Hakkı'nın % 50'si, "Ürettiği madeni yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlardan, bu tesislerde üretimde değerlendirilen maden miktarı için" alınmayacak. Madencilik için çevreye en çok zarar verilen aşaması, çıkarılan cevherin ya açık havada kimyasal işlemlerle (*siyanürle, sülfürik asitle ve başka kimyasallarla*) yıkanması olan yığın liçi ya da kavrulması anlamına gelen kavurma-ergitme işlemleridir. İlkinde çevreye olağanüstü miktarlarda toz, katı atık, gaz, ağır metal ve kirli sıvılar yayılır ve çok büyük miktarlarda su tüketilirken; ikincisinde de, başta kükürtlü olmak üzere zehirli gazlar yayılmaktadır. Bu işlemler de, cevherden doğrudan doğruya metal elde edilmesini değil, bir miktar zenginleştirilmesini sağlayabilmektedir. Yarı zenginleştirilmiş maden de, ham olarak yurt dışına götürülmektedir. Yani işin kirlilik yaratan bölümü bu yasa tarafından Devlet Hakkı'nın yarısı alınmayarak teşvik edilmektedir. Üstelik Yasa bu teşviğin, açıkça yerli yatırımcılar tarafından yürütülen, katma değeri ülke içinde gerçekleşen ve çevreye olumsuz etkileri çok sınırlı olan "I. Grup madenler ve micir ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi için uygulanma" yacağı kuralını getirerek, kimin yasası olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bu yetmedi; 14. maddede Bakanlar Kurulu'nun Devlet Hakkı'nda %25 indirim yapabilmesi yolu da açıldı.

Bu ayrımla da yetinilmedi ve 14. maddede küresel kapitalizmin madencilik şirketlerinin ilgilendiği madenler için Devlet Hakkı %2'de tutulurken, yerli yatırımcının sürdürdüğü "I. Grup ve V. Grup madenler ile micir, kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddelerinde" nedense %4 olarak belirlendi.

MADEN YASASI DEĞİŞMELİDİR

Maden Yasası yeraltı kaynaklarımızın telef edilmeden işletilmesini sağlayacak ussal ya da sorumlu madencilik yapılmasını sağlayacak kuralları içermiyor; yasada belli yeraltı kaynağı

türlerini, bazı havzaları koruyup kollamaya elverişli kurallar da yok; bazı kaynakların dışsattımının engellenebilmesini sağlayacak olanaklar da yok; bazı kıt ya da tükenme eğilimindeki kaynaklar için arama projeleri özendirilmiyor; teknolojik sorunlu bazı kaynakların zenginleştirilmesi, iyileştirilmesi doğrultusunda projelerin desteklenmesi de unutulmuş. Yasada çalışanların, maden işçilerinin iş güvencesini, haklarını ve sağlığını kollayan hükümler de yok; küçük, yerli, elemeği madencileri büyüklerine karşı koruyan kurallar da yok; maden işletmelerinin çevreye verecekleri zararın giderilmesi için kapanış döneminde yapılması zorunlu uygulamaları güvence altına alacak teminat verme zorunluluğu da yok; maden işletmelerine ancak kamu yararı açısından getirecekleri yararlar, çevre ve topluma karşı zararlarından daha yüksek ise izin verilmesi yaklaşımı yok; yöre halkının mülkiyetini koruyacak önlemler de yok; büyük yataklarda kamu kurumlarıyla madenci şirketlerin ortaklık ya da üretim paylaşması sözleşmesi yapılabilmesine elveren kurallar da yok; Kamu yararı açısından özendirilmek istendiğinde bazı işletmelere uygulanacak teşvik önlemleri de yok; Yeraltı kaynaklarının aranması ve geliştirilmesine yönelik kurumlar, teşvikler de yok; madencilik haklarının dağıtımı ve uygulamalarla ilgili olarak halka bilgi verilmesini kolaylaştıracak kurallar da yok; maden ürününün satışı, taşınması ya da dışsattımı konusunda da hiç bir kısıtlama yok; yani yok çok!

Olanlar da, ülkenin bütün değerlerini bir yana itip bütün topraklarımızı küresel sermayenin talanına açmaya ve onlara kolaylıklar ve güvenceler sağlamaya yönelik.

2008 MADEN YASASI'NA KARŞI SAVAŞIM YILI OLACAK

Çünkü bu yasa bir sömürge yasası.

Ne yeraltı kaynaklarımızı, ne de öteki doğal varlıklarımızı korumuyor.

Neyimiz var neyimiz yoksa küresel emperyalizmin talanına açıyor.

İşleri bitip geri gittiklerinde kirlenmiş toprak, hava ve su; zehirlenmiş bitki ve hayvanlar; göçmüş tarım ve orman alanları; sağlığını yitirmiş yöre insanı, tekme yemiş bir yığın işbirlikçi; pişmanlar, öfkeli, bezginler; yoksulluk kalacak.

Yurdumuzun yitirilmiş gibi görünen bu kalesini, doğal sermayemizi, geleceğimizi kurtarmak için yorucu, zorlu ama zorunlu bir mücadele başladı.